

Raport
przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Zawichoście
(wyciąg)

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 29-30 maja 2018 r. przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (zwanego dalej KMPT lub Mechanizm) przeprowadzili wizytację Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Zawichoście (zwanego dalej Ośrodkiem, MOW lub placówką). W skład zespołu wizytującego wchodził: Michał Żłobecki, Rafał Kulas, Marcin Kusy (prawnicy) oraz Aleksandra Osińska (psycholog).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób zatrzymanych przebywających w placówce, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawianie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków osób pozbawionych wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W czasie wizytacji przedstawiciele KMPT wykonali następujące czynności:

- przeprowadzili rozmowę z Dariuszem Obarskim – dyrektorem Ośrodka, Piotrem Śliwińskim – wicedyrektorem MOW i kierownikiem internatu oraz innymi pracownikami, m.in. nauczycielami, wychowawcą i pielęgniarką;

- dokonali oglądu pomieszczeń, z których mogą korzystać nieletni, w tym: pokoiów mieszkalnych, sal lekcyjnych, sanitariatów, jadalni;
- przeprowadzili rozmowy indywidualne z wybranymi nieletnimi;
- poddali analizie wybraną dokumentację dostępną na miejscu, w tym m.in. akta osobowe wychowanków, którzy byli hospitalizowani w szpitalu psychiatrycznym podczas pobytu w MOW.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano wybraną dokumentację związaną z funkcjonowaniem Ośrodka.

Podczas monitoringu placówki KMPT dokonał oceny: legalności pobytu wychowanków w MOW, ich traktowania, dyscyplinowania, realizacji praw do: ochrony zdrowia, informacji, edukacji, rekreacji i wypoczynku, kontaktów ze światem zewnętrznym, dostępu do mechanizmów skargowych, praktyk religijnych i swobody ich wyboru, warunków bytowych, dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, kwalifikacji zawodowych personelu oraz realizowanych oddziaływań wychowawczych i terapeutycznych.

Raport wskazuje mocne strony placówki, wyróżniające ją na tle dotychczas wizytowanych przez KMPT. W niniejszym raporcie uwzględniono również obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania nieletnich.

Raport zawiera także sygnalizowane problemy wymagające zmian o charakterze systemowym.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. wychowanek, wychowawca, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Charakterystyka placówki

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Zawichoście jest placówką opieki całkowitej o charakterze resocjalizacyjno- wychowawczym, przeznaczoną dla młodzieży męskiej w wieku od 13 do 18 lat, niedostosowanej społecznie. W dniu wizytacji w Ośrodku przebywało 3 wychowanków z niepełnosprawnością fizyczną lub sensoryczną oraz 2 wychowanków z niepełnosprawnością psychiczną. Organem prowadzącym Ośrodek jest Starostwo Powiatowe z siedzibą w Sandomierzu. Nadzór pedagogiczny nad Ośrodkiem sprawuje Świętokrzyski Kurator Oświaty z siedzibą w Kielcach. W skład Ośrodka wchodzi:

- a) Szkoła podstawowa z wygaszanymi klasami gimnazjalnymi z przygotowaniem do wykonywania zawodów murarza i stolarza;
- b) Internat mieszczący się w 2 budynkach – przeznaczony dla 7 grup wychowawczych, z których każda liczyła w dniu wizytacji od 7 do 11 wychowanków. W Ośrodku nie funkcjonują grupy adaptacyjne ani karne.

MOW przeznaczony jest dla 81 wychowanków. W czasie wizytacji w Ośrodku przebywało 68 wychowanków, w tym 63 faktycznie obecnych, 4 na niepowrocie do placówki oraz 1 w szpitalu na planowanym wcześniej zabiegu.

4. Mocne strony placówki

Za mocne strony placówki KMPT uznał:

- Szeroką ofertę zajęć pozalekcyjnych i kół zainteresowań – np. zajęcia sportowo- rekreacyjne z siatkówki, nordic walking oraz na siłowni, jak również szkolne koło PTTK, drużyna harcerska „Nieprzetartego Szlaku”, szkółka wędkarska, koło plastyczne, koło informatyczne, zajęcia z rękodzieła i modelarskie oraz działające w Ośrodku koło sympatyków wolontariatu.
- Działający w Ośrodku od 2011 roku Szkolny Ośrodek Kariery, prowadzący doradztwo edukacyjno- zawodowe, w oparciu o indywidualne potrzeby wychowanków. Indywidualne i grupowe zajęcia organizowane w ramach Szkolnego Ośrodka Kariery mają na celu ułatwienie wychowankom Ośrodka wkroczenie na rynek pracy, w szczególności poprzez odpowiednie rozpoznanie ich zainteresowań, uzdolnień oraz mocnych i słabych stron. W dalszej kolejności wychowankowie otrzymują informacje dotyczące poszczególnych

zawodów oraz tych profesji, które są najbardziej kompatybilne z ich profilem. Wychowankowie szkoleni są również pod kątem przygotowania dokumentów aplikacyjnych, takich jak CV czy list motywacyjny. Szczególną troską objęci zostali uczniowie kończący 18 rok życia.

- Innowacja pedagogiczna pt. *„Wychować człowieka mądrego. Indywidualizacja pracy wychowawczej i resocjalizacyjnej z zastosowaniem metody tutoringu szkolnego w warunkach Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Zawichoście”*. Tutoring pozwala na usprawnienie wszechstronnego rozwoju ucznia poprzez indywidualną relację tutora (nauczyciela, wychowawcy, opiekuna grupy, specjalisty, dyrektora) z wychowankiem.
- Angażowanie wychowanków do wykonywania drobnych prac remontowych w budynku internatu, w szczególności związanych z zawodami, do których wychowankowie przygotowani są w szkole. Uwagę wizytujących zwróciły również osobiste elementy wystroju pokoi zamieszkałych przez wychowanków, takich jak dyplomy, plakaty, czy puchary. Dzięki wpływowi na wystrój pomieszczenia wychowankowie szybciej aklimatyzują się w Ośrodku i wykazują większą dbałość o utrzymanie porządku w budynku.
- Funkcjonowanie anonimowych ankiet, w których wychowankowie co pół roku mogą zasygnalizować, w jakim stopniu realizowane są ich prawa i czy doświadczyli przemocy (powstaje z nich analiza pisemna, która jest omawiana na spotkaniach grona pedagogicznego).

5. Problem systemowy

W placówce zainstalowano monitoring wizyjny. Monitorowane są korytarze (w szkole i internacie) oraz grupy wychowawcze. Delegacja KMPT nie ujawniła kamer w sypialniach i sanitariatach. Podgląd bieżącego obrazu z kamer ma Dyrektor MOW oraz wychowawcy. Nagrania przechowywane są przez okres miesiąca, a następnie nadpisywane.

Kwestia stosowania monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, w związku z jej pominięciem w przepisach regulujących funkcjonowanie tych placówek, od kilku lat pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, który już w 2010 r.

skierował wystąpienie generalne do Ministra Edukacji Narodowej w sprawie monitorowania szkół i placówek oświatowych (m.in. ośrodków wychowawczych i socjoterapii). Wskazywał wówczas, że monitorowanie szkół i placówek oświatowych może stanowić formę ingerencji w prywatność uczniów, nauczycieli oraz innych osób znajdujących się na terenie obserwowanego budynku.

Dla legalności tego rodzaju kontroli istotne jest jednak, żeby ograniczenie to spełniało przesłanki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji, w tym wymóg ustawowej formy ograniczenia. Rzecznik Praw Obywatelskich zauważył, że żaden przepis rangi ustawowej nie upoważnił organów prowadzących do instalowania kamer monitorujących na terenie szkół i placówek oświatowych.

Regulacji na gruncie ustawowym wymaga jednak nie tylko samo uprawnienie do instalowania na terenie szkół i placówek oświatowych sieci monitoringu wizyjnego, ale także sprecyzowanie zasad i celów montowania kamer, sposób postępowania ze zgromadzonymi w ten sposób danymi, w tym zasady dostępu do nagrań z kamer monitorujących oraz zabezpieczenia danych, a także ewentualne wymagania odnośnie do oznaczenia terenu monitorowanego.

W związku z powyższym Rzecznik Praw Obywatelskich postuluje dokonanie zmian aktualnie obowiązujących regulacji, aby ograniczyć możliwość instalowania kamer monitorujących w szkołach i placówkach oświatowych do miejsc wyraźnie wskazanych w przepisach prawa.

Nie ulega także wątpliwości, że możliwość instalowania na terenie szkół sieci monitoringu wizyjnego powinna wynikać z przepisów rangi ustawowej, a ewentualne upoważnienie do wydania aktu wykonawczego musi być zgodne z wymaganiami, o których mówi przepis art. 92 ust. 1 Konstytucji.

Do chwili obecnej takie unormowania nie zostały wprowadzone. Omawianą kwestię należy uznać za problem systemowy, który jest w dalszym ciągu monitorowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

6. Obszary wymagające poprawy

5.1. Prawo do informacji i dostęp do mechanizmu skargowego

Wszyscy ludzie, niezależnie od miejsca pozbawienia wolności, mają prawo i potrzebę otrzymania zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych dla nich

kwestiach: przysługujących im prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg. Dostęp do takich informacji zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczaniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy.

Wizytujący stwierdzili brak efektywnego systemu skargowego w MOW. Ponadto, wpływające do wychowawców i dyrekcji Ośrodka skargi nie są umieszczane w rejestrze skarg. Funkcjonowanie sprawnego mechanizmu skargowego ujęte zostało w zaleceniach CM/Rec (2008) 11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi: *Nieletnim i ich rodzicom lub opiekunom prawnym należy zapewnić możliwość swobodnego składania wniosków lub skarg do władz i służb odpowiedzialnych za instytucję, w której przebywają nieletni, lub za kary czy środki na nich nałożone* (Reguła 121).

Pomimo umieszczenia w widocznym miejscu informacji kontaktowych do instytucji stojących na straży praw człowieka, w czasie rozmów indywidualnych z wychowankami wyszło na jaw, iż nie mają oni wiedzy o tym, z kim spoza MOW mogliby się skontaktować w razie, gdyby działa im się krzywda.

Według CPT *skuteczne zażalenia i procedury inspekcyjne są podstawowymi gwarancjami przeciwko złemu traktowaniu w ośrodkach dla nieletnich. Osoby nieletnie powinny mieć możliwość złożenia zażalenia zarówno w ramach, jak i poza systemem administracyjnym danego ośrodka; ponadto osoby nieletnie powinny być upoważnione do poufnego kontaktowania się z właściwą władzą*¹.

W swoim najnowszym sprawozdaniu z działalności w 2017 r. CPT podkreślił znaczenie dostępu do mechanizmu skargowego jako fundamentalnej gwarancji prewencji tortur we wszystkich miejscach zatrzymań, w tym ośrodkach dla nieletnich². W ocenie CPT efektywne mechanizmy skargowe mogą nie tylko łagodzić napięcia między osobami pozbawionymi wolności i personelem, ale także poprzez zapewnienie, że skargi są traktowane poważnie, przyczynić się do budowania pozytywnych relacji. Państwa europejskie powinny więc zapewnić bezpośredni, bezpieczny i poufny dostęp do organów rozpatrujących skargi, który będzie dostępny we wszystkich miejscach zatrzymań.

---

¹ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 36.

² Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91.

Niezwykle ważne jest więc, aby w każdym miejscu pozbawienia wolności funkcjonował wewnętrzny mechanizm składania skarg. Oczywiście, składający skargę powinni mieć możliwość bezpośredniego zwrócenia się do zewnętrznych organów ds. skarg. Skargi z kolei powinny być rozpatrywane szybko i dokładnie zgodnie z jasną procedurą, która chroni daną osobę przed możliwym zastraszeniem lub represjami³.

Informacja o prawie i sposobie składania skarg powinna być przekazywana zarówno w formie ustnej jak i pisemnej, w sposób zrozumiały dla użytkownika. CPT rekomenduje opracowanie odpowiedniego narzędzia informacyjnego (np. plakatów w przestrzeniach wspólnych, rozdziału dotyczącego procedur składania skarg w regulaminie zakładu, ulotek i filmów informacyjnych)⁴.

Komitet zwraca również uwagę na potrzebę zapewnienia większej dostępności do skarg dla grup szczególnie wrażliwych: nieletnich, osób z zaburzeniami psychospołecznymi i/lub uczącymi się lub osób mających problemy ze zrozumieniem, mówieniem, czytaniem lub pisaniem w oficjalnym języku zainteresowanego kraju, w tym cudzoziemców⁵.

Szczególnie ważne jest więc, by nieletni zostali w sposób dla nich zrozumiały pouczeni o tym, że przysługuje im prawo do zwrócenia się z wnioskiem do określonych instytucji i organizacji, a także mieli wiedzę o tych instytucjach.

Wypracowaną przez KMPT praktyką, rekomendowaną wizytowanym placówkom, jest wywieszenie na ogólnodostępnych tablicach informacyjnych listy instytucji zajmujących się ochroną praw człowieka, do których nieletni mogliby zwrócić się w przypadku naruszenia ich praw oraz instytucji nadzoru.

Warto podkreślić, że realizacja powyższego zalecenia nie pociąga za sobą dużych nakładów finansowych, co w odniesieniu do jego znaczenia i skuteczności, przemawia za jego wprowadzeniem.

5.2. Badanie medyczne i dokumentowanie obrażeń

Wychowankowie przyjmowani do placówki nie są badani profilaktycznie przez lekarza. Konsultacje lekarskie mają miejsce wyłącznie w sytuacjach, gdy nieletni sygnalizuje jakieś dolegliwości lub istnieje potrzeba interwencji medycznej. Chłopcy są badani przez pielęgniarkę, co do zasady niezwłocznie po przyjęciu.

---

³ Zob. Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91.

⁴ Tamże, § 79.

⁵ Tamże, § 83.

KMPT podkreśla, że badanie lekarskie przy przyjęciu do miejsca detencji i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania, uważane jest za podstawową gwarancję prewencji tortur. Pozwala bowiem na ujawnienie obrażeń powstałych przed przybyciem do MOW, udokumentowanie śladów przemocy na potrzeby procesu karnego oraz podjęcie skutecznych działań w przypadku stwierdzenia torturowania. Pozwala też na wykrycie ewentualnych innych, istotnych z medycznego punktu widzenia nieprawidłowości. Badanie lekarskie chroni też personel ośrodka dla nieletnich i funkcjonariuszy innych służb przed bezpodstawnymi zarzutami.

W opinii Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) obowiązkowemu badaniu lekarskiemu powinni zostać poddani wszyscy nieletni, także ci powracający do ośrodka, po ucieczce, w asyście Policji⁶. Lekarz powinien porozmawiać i przeprowadzić badanie każdego nieletniego tuż po jego przyjęciu do ośrodka pozbawienia wolności; poza wyjątkowymi okolicznościami rozmowa/badanie powinna być przeprowadzona w dniu przyjęcia. Jednakże osobą pierwszego kontaktu nowo przybyłego nieletniego ze służbą zdrowia może być wykwalifikowana pielęgniarka, która następnie składa sprawozdanie lekarzowi⁷.

Ponadto zgodnie z zaleceniami CM/Rec (2008) 11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi: *Jak najszybciej po przyjęciu do placówki młodociany ma zostać poddany badaniom lekarskim, założony ma zostać rejestr medyczny oraz należy rozpocząć leczenie wszelkich chorób czy obrażeń* (Reguła 62.5).

Badanie medyczne służące ujawnieniu ewentualnych śladów tortur powinno spełniać dwa podstawowe kryteria – być przeprowadzone w najkrótszym możliwym czasie po zaistnieniu zdarzenia i z uwzględnieniem zasad dotyczących skutecznego dokumentowania tortur.

CPT rekomenduje, by dokumentacja z takiego badania zawierała: obiektywny i dokładny opis stanu pacjenta, w szczególności wszelkich urazów, wyniki dodatkowych badań, szczegółowe wnioski wynikające ze specjalistycznych konsultacji, proponowany sposób leczenia w przypadku ujawnienia urazów, a także wskazania do dalszej pracy

---

⁶ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Dziesiąte Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (99)12, § 23 i 39; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 115.

⁷ Zob. Dziesiąte Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (99)12, § 39.

z pacjentem. Wszelkie zauważone urazy należy nanieść na specjalny formularz przewidziany do tego celu, z wykresami ciała do oznakowania urazów, który będzie przechowywany w aktach medycznych. Pożądane byłoby fotografowanie ran, a zdjęcia powinny być dołączane do akt medycznych. CPT zaleca też założenie specjalnego rejestru urazów, w którym należy odnotowywać wszystkie rodzaje obrażeń⁸.

W przypadku, gdy nieletni wskaże, że był ofiarą przemocy lub istnieje takie podejrzenie, powinien zostać poddany badaniu i opiece psychologa.

Pomocnym narzędziem w pracy personelu placówki, w tym psychologa i pielęgniarki może być rekomendowany przez ONZ - *Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokół Stambulski)*. Zawiera on praktyczne informacje, adresowane między innymi do personelu medycznego i psychologów, w zakresie metod tortur, ich objawów, sposobów identyfikacji, realizacji badania medycznego i dokumentowania śladów przemocy. Skupia się również na barierach psychologicznych mogących pojawić się w relacjach z ofiarami oraz kwestiach etycznych (w tym etyce lekarskiej).

Stosowanie Protokołu Stambulskiego zaleca państwom będącym sygnatariuszami OPCAT Podkomitet ONZ ds. Zapobiegania Torturom oraz Innemu Okrutnemu, Nieludzkiemu, Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (SPT)⁹.

5.3. Terapia uzależnień

Jak wynika z oświadczenia Dyrektora Ośrodka, w czasie wizytacji w MOW przebywało około pięciu wychowanków uzależnionych od alkoholu, tudzież innych środków odurzających. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Ośrodek Rozwoju Edukacji, wśród wychowanków MOW znajdują się chłopcy wymagający terapii uzależnień, natomiast nie jest ona dostępna w Ośrodku. W poprzednich latach nawiązano współpracę ze Stowarzyszeniem MONAR, w ramach której pracownicy stowarzyszenia prowadzili terapię w Ośrodku. Ze względów finansowych projekt współpracy został

---

⁸ Zob. Dwudziesty Trzeci Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2013), § 71-84; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 22, 27, 50, 81; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 78.

⁹ UN Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT). Zob. Raport SPT z wizyty w Peru, 9 sierpnia 2017 r., CAT/OP/PER/1, § 20; Raport z wizyty SPT na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 46-48; Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 38-39.

zakończony. Obecnie zatrudniony w MOW terapeuta prowadzi zajęcia poświęcone rzucaniu nałogu tytoniowego i do programu zajęć wplata treści poświęcone walce z innymi uzależnieniami.

Organizm młody nadal rozwija się i rośnie. Picie alkoholu przed okresem dojrzewania i w jego trakcie może znacznie wpłynąć na jego rozwój zarówno psychiczny jak i fizyczny, utrudniać uczenie się, a także zaburzać prawidłowe relacje interpersonalne. Należy pamiętać, że nawet mała dawka alkoholu silniej oddziałuje na organizm młodego człowieka niż na organizm osoby starszej. Młodzi ludzie są szczególnie podatni na doznawanie szkód psychicznych, społecznych i emocjonalnych wynikających ze spożywania alkoholu. Alkohol upośledza kształtowanie się u młodzieży zdrowej i dojrzałej osobowości. Etanol hamuje rozwój uczuciowości wyższej i sprzyja zachowaniom popędowym.

Mając na uwadze dobro wychowanków Ośrodka oraz fakt, iż młodzi ludzie znacznie szybciej uzależniają się od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych, KMPT zaleca rozważenie przez Dyрекcję Ośrodka możliwości nawiązania współpracy z fundacją lub organizacją pozarządową prowadzącą terapię uzależnień w ramach swojej działalności statutowej. Inną możliwością stanowi dowożenie wychowanków MOW do Poradni Terapii Uzależnień w oddalonym o ok. 15 kilometrów Sandomierzu.

7. Traktowanie

6.1. Traktowanie przez personel Ośrodka

W trakcie rozmów indywidualnych przeprowadzonych przez wizytujących, wychowankowie zgodnie wyrażali pozytywne odczucia względem placówki i zatrudnionych w MOW pracowników. Chłopcy wskazywali na odczuwane poczucie bezpieczeństwa oraz dobrą komunikację z nauczycielami, wychowawcami i dyrekcją Ośrodka.

Po wizytacji KMPT do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęła skarga dotycząca wyciągania negatywnych konsekwencji wobec wychowanka MOW w Zawichoście, z którym przedstawiciele KMPT przeprowadzili rozmowę indywidualną. W szczególności, chłopcu ograniczono dostęp do telefonu komórkowego i komputera, jak również zabroniono opuszczać sypialnię. W skardze podniesiono również kwestię obrzucania wyzwiskami i bicia wychowanków przez niektórych wychowawców. W odpowiedzi na skargę, Zastępczyni Rzecznika Praw Obywatelskich skierowała do dyrekcji Ośrodka pismo

z prośbą o udzielenie informacji o krokach podjętych przez kierownictwo MOW w kierunku zapewnienia wychowankom i personelowi pełnej ochrony przed możliwymi negatywnymi konsekwencjami wynikającymi z rozmowy z przedstawicielami KMPT.

Zgodnie z art. 21 ust. 1 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania: *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakaże, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek sposób.*

Należy zauważyć, że Protokół fakultatywny, na podstawie którego przedstawiciele Rzecznika wykonują swoje zadania, jako ratyfikowana i ogłoszona w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej umowa międzynarodowa, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, zaś w przypadku jeżeli jej zapisów nie da się pogodzić z ustawą – ma ona pierwszeństwo przed ustawą (art. 91 Konstytucji RP).

CPT w swoim *Dwudziestym Czwartym Raporcie Generalnym*¹⁰ zwróciło uwagę na konieczność zapewnienia przez kierownictwo miejsc detencji, że utrudnianie w jakikolwiek sposób osobom pozbawionym wolności rozmowy z przedstawicielami organizacji monitorujących, jak również wyciąganie negatywnych konsekwencji wobec osób, które w takich rozmowach uczestniczyły, powinno być surowo karane, a katalog kar przewidzianych za powyższe czyny powinien być możliwie najszerszy. W dalszej kolejności, w krajowym porządku prawnym powinny znaleźć się przepisy penalizujące wyżej wskazane zachowania.

6.2. Traktowanie przez funkcjonariuszy Policji

Na podstawie wywiadów z nieletnimi i personelem wizytujący uzyskali informację o złym traktowaniu chłopców przez funkcjonariuszy Policji. W czasie rozmowy wstępnej Dyrektor MOW wspomniał o dwóch przypadkach doprowadzenia nieletnich w kajdankach zespolonych w sytuacji, gdzie doprowadzani chłopcy na stawiali oporu funkcjonariuszom Policji. W dniu wizytacji nieletni, których dotyczyły ww. środki przymusu bezpośredniego, nie byli już wychowankami placówki.

---

¹⁰ Zob. Dwudziesty Czwarty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2015) 1.

KMPT pragnie podkreślić w tym miejscu konieczność traktowania środków przymusu bezpośredniego jako środka o charakterze *ultima ratio* i stosowania go zgodnie z zasadą proporcjonalności. Zgodnie ze standardami ochrony praw człowieka, środki takie muszą być traktowane jako zupełna ostateczność. Co więcej, stosowanie środków przymusu bezpośredniego musi być skorelowane z istnieniem adekwatnych gwarancji chroniących przed wszelkimi nadużyciami, zapewniać jednostce stosowne mechanizmy ochrony proceduralnej, za pomocą których można będzie ustalić, czy zastosowanie przymusu faktycznie było konieczne, proporcjonalne i czy rzeczywiście nie było mniej inwazyjnych możliwości. Ponadto, środki przymusu nie mogą być stosowane dłużej, niż jest to absolutnie konieczne.

Podczas rozmów indywidualnych czterech wychowanków Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego ze szczegółami opowiedziało o złym traktowaniu, któremu poddani zostali przez funkcjonariuszy Policji.

Pierwszy z w/w wychowanków opowiedział wizytującemu o przesłuchaniu na jednym z warszawskich komisariatów Policji. Pomimo tego, że w momencie przesłuchania miał tylko 13 lat, przesłuchiwany był bez obecności rodzica, opiekuna lub prawnika. Funkcjonariusze wydziału kryminalnego kierowali względem niego groźby i wyzwiska. Nie był poddany przemocy fizycznej.

Kolejny chłopiec opowiedział o pobiciu przez funkcjonariuszy Policji podczas ucieczki z MOW. Pokazał również wizytującemu liczne otarcia na łokciach i kolanach, które zgodnie z oświadczeniem chłopaka miały być wynikiem ciągnięcia go po ziemi przez policjantów. Wychowanek po przewiezieniu do Ośrodka w Zawichoście poproszony został o napisanie oświadczenia dotyczącego obrażeń. Został obejrzany wyłącznie przez wychowawcę (nie oglądała go pielęgniarka ani lekarz). Rozmawiał później z psychologiem na ten temat. Z rozmów z zastępcą dyrektora wynika, że poprzestano na notatkach – o sprawie nie zostały zawiadomione organy ścigania.

Trzeci wychowanek opowiadał o zatrzymaniu przez funkcjonariuszy Policji po dokonaniu drobnej kradzieży w sklepie. Po zatrzymaniu został umieszczony w policyjnym radiowozie, położony na ziemi i dociskany kolanem. Dodatkowo, w czasie trwającego 6 godzin konwoju do MOW na nogi założone miał kajdanki, a przyczyna zastosowania tego środka nie została mu wyjawiona.

Ostatni z chłopców opowiedział o transporcie radiowozem policyjnym, podczas którego wraz z kolegami byli skuci kajdankami, które zostały przypięte do haczyka w radiowozie

(duża furgonetka policyjna), w ten sposób, że przez 10 minut podróży jechali pochyleni. Nie mogli się wyprostować. Funkcjonariusze mieli też stosować wobec niego groźby („zamknij mordę, bo Cię zaraz zgazuję”). Opowiadał też o jednym z przesłuchań policyjnych, które odbywało się na komendzie w Starachowicach. Został przesłuchany w charakterze świadka, w sprawie dotyczącej posiadania narkotyków przez jego kolegę. Był straszony pobiciem. Raz został uderzony pałą po piętach, aby zmusić go do zeznań. Podczas przesłuchania ręce miał skute kajdankami z przodu.

Na podstawie otrzymanych relacji, których pracownicy KMPT nie byli w stanie zweryfikować, przypominamy o standardach właściwego postępowania i apelujemy do władz jednostek o przypomnienie o ich istnieniu swoim podwładnym.

Ponadto należy propagować kulturę policyjną, która będzie jasno dawać do zrozumienia, że praca i obcowanie z osobami uciekającymi się do różnych form niewłaściwego traktowania powinny być postrzegane jako brak profesjonalizmu oraz, że takie zachowania rzutują negatywnie na wizerunek całej formacji. W ocenie Mechanizmu, należy dołożyć wszelkich starań, w szczególności poprzez zwiększenie wysiłków obliczonych na zachęcanie funkcjonariuszy policji do przeciwdziałania niewłaściwemu traktowaniu przez ich współpracowników oraz raportowanie właściwymi kanałami przypadków niewłaściwego traktowania. Musi być jasne dla wszystkich, że odpowiedzialność za tego typu zachowania ponoszą nie tylko faktyczni sprawcy, lecz wszyscy, którzy wiedzieli lub powinni byli wiedzieć, że takie traktowanie ma miejsce i, mimo to, nie podjęli żadnych kroków w celu zapobieżenia takiemu traktowaniu lub powiadomienia o nim.

Mechanizm pragnie przypomnieć również kierownictwu i personelowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Zawichoście, że na mocy art. 304 § 1 *Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego* (Dz.U.2017.0.1904 t.j.) „każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję”. W związku z powyższym, w przypadku widocznych obrażeń lub informacji przekazanych przez małoletniego, reakcją wychowawcy nie może być wyłącznie samodzielne obejrzenie małoletniego i sporządzenie na tę okoliczność notatki. Personel odpowiedzialny za zdrowie i bezpieczeństwo wychowanków powinien w takim przypadku niezwłocznie zadbać o wykonanie badania lekarskiego na okoliczność charakteru i genezy powstania obrażeń. Następnie pracownicy MOW złożyć winni zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa do prokuratury.

8. Personel

Z udostępnionych KMPT informacji wynika, że personel posiada odpowiednie do wykonywanych zadań kwalifikacje i doświadczenie zawodowe. Ponadto doskonalili on swoje umiejętności w formie szkoleń. Przykładowo w roku szkolnym 2017/2018 personel przeszedł szkolenia z zakresu:

- aktywizujących metod i nowoczesnych technik w nauczaniu,
- animacji czasu wolnego,
- pierwszej pomocy przedmedycznej,
- komunikacji interpersonalnej – budowanie dobrych relacji uczniów – wychowanków – nauczycieli,
- profilaktyki przemocy i agresji w warunkach MOW.

KMPT pozytywnie ocenia oferowany kadrze katalog szkoleń. Z uwagi jednak na specyfikę pracy w placówce, występowanie sytuacji trudnych w relacjach z nieletnimi oraz obciążenie psychiczne związane z wykonywaniem zawodu, zaleca, by katalog oferowanych personelowi szkoleń i warsztatów wzbogacić o tematykę dotyczącą: stosowania przymusu bezpośredniego oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu. W ocenie KMPT, osoby zatrudnione w MOW powinny również odbyć szkolenia z zakresu metod pracy z osobami trudnymi, radzenia sobie ze stresem, jak również ochrony praw człowieka i prewencji tortur.

W ocenie KMPT korzystne byłoby również zorganizowanie dla kadry placówki regularnych superwizji, służących rozładowaniu napięć powstałych w trakcie wykonywania obowiązków zawodowych. Takie spotkania mogłyby przyczynić się również do polepszenia relacji pomiędzy personelem, co w rezultacie może mieć bezpośrednie przełożenie na jakość ich pracy i poziom sprawowanej opieki nad wychowankami.

Konieczne jest również uaktualnianie wiedzy we wskazanych obszarach oraz realizacja kursów w formie praktycznej, pozwalającej na utrwalenie nabytej wiedzy i umiejętności.

Zgodnie bowiem z regułą 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), dalej: *Reguły ONZ, personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwiają się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

Mechanizm podkreśla, że odpowiednio dobrany i wykwalifikowany personel stanowi skuteczną gwarancję ochrony nieletnich przed niewłaściwym traktowaniem. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz codziennemu kontaktowi z nieletnimi ma możliwość bieżącego monitorowania zachowania podopiecznych i wyłapywania niepokojących sygnałów, świadczących o nieodpowiednim traktowaniu. W przypadku stwierdzenia niepokojących zdarzeń może także podjąć skuteczne środki zaradcze (np. poprzez udzielenie pomocy, wezwanie Policji czy zgłoszenie przełożonym swoich obaw i podejrzeń.). Dlatego ważne jest, by był on odpowiednio dobrany, miał stworzoną możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji, rozwoju zawodowego i wiedzy w zakresie identyfikowania symptomów świadczących o niewłaściwym traktowaniu.

Na kwestie odpowiedniego doboru i kwalifikacji personelu, odpowiedzialnego za opiekę nad osobami w miejscach detencji, zwraca też uwagę CPT, podkreślając, że: *Dozór i opieka nad osobami nieletnimi pozbawionymi wolności jest zadaniem szczególnie wymagającym. Personel powołany do wypełniania tego zadania powinien być starannie dobrany pod względem osobistej dojrzałości i zdolności do radzenia sobie z wyzwaniami związanymi z pracą i dbaniem o dobro tej grupy wiekowej. W szczególności personel powinien być zaangażowany w pracę z młodymi ludźmi oraz być w stanie pokierować i zmotywować osoby nieletnie, za które ponosi odpowiedzialność. Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków¹¹.*

9. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele KMPT zalecają:

Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Zawichoście:

- 1) wdrożenie efektywnego mechanizmu skargowego w Ośrodku;

---

¹¹ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 33.

- 2) utworzenie i rzetelne wypełnianie rejestru otrzymywanych skarg;
- 3) kierowanie wychowanków na badania lekarskie każdorazowo po przyjęciu do Ośrodka;
- 4) w przypadku, gdy wychowanek sygnalizuje, iż był ofiarą pomocy lub u kadry istnieje takie podejrzenie, powinien zostać niezwłocznie zbadany przez lekarza, a obrażenia winny zostać odpowiednio opisane, z wykorzystaniem wiedzy zawartej w Protokole Stambulskim. Wychowankowi należy zapewnić również kontakt z psychologiem. Kierownictwo MOW powinno natomiast skierować do prokuratury zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa;
- 5) ponowne uruchomienie terapii uzależnień na terenie Ośrodka lub też nawiązanie współpracy z zewnętrznymi fundacjami lub organizacjami pozarządowymi prowadzącymi taką terapię;
- 6) zapewnienie personelowi (w szczególności pielęgniarce i psychologowi) dostępu do szkolenia z zakresu diagnozowania i dokumentowania tortur z wykorzystaniem Protokołu Stambulskiego;
- 7) opis obrażeń wychowanka przez pielęgniarkę powinien być sporządzany z wykorzystaniem Protokołu Stambulskiego;
- 8) przeszkolenie kadry Ośrodka w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, metod pracy z osobami trudnymi, radzenia sobie ze stresem, jak również ochrony praw człowieka i prewencji tortur;
- 9) zorganizowanie dla pracowników Ośrodka regularnych superwizji.

Staroście sandomierskiemu:

- 1) udzielenie dyrekcji MOW finansowego wsparcia w realizacji powyższych zaleceń, wymagających nakładów pieniężnych.

Komendantowi Głównemu Policji:

- 1) podjęcie kroków w kierunku przypomnienia podległym funkcjonariuszom o konieczności godnego traktowania osób zatrzymanych, propagowanie kultury policyjnej wolnej od niewłaściwych zachowań w stosunku do zatrzymanych, proporcjonalne stosowanie środków przymusu bezpośredniego, zwiększenie

wysiłków obliczonych na zachęcanie funkcjonariuszy policji do przeciwdziałania niewłaściwemu traktowaniu przez ich współpracowników oraz raportowanie właściwymi kanałami przypadków niewłaściwego traktowania.